

Sistemul englez de drept – unul “nescris”?

*Drd. Laura Gheorghiu**

Facultatea de Drept și Științe Administrative
Universitatea de Vest din Timișoara

Sumar: *Eroarea numeroșilor juriști continentali de a crede că dreptul englez este, prin excelență unul nescris, conduce adesea la neînțelegeri profunde, la neglijarea unor principii și valori care îl întemeiază de peste un mileniu dar și la o supraevaluare a dreptului scris, căruia i se ignoră adesea lipsa de coerență, dezvoltarea neliniară precum și separarea sa de cultura juridică tradițională a comunităților. Cel mai consistent contraargument este tocmai procedura formulară utilizată de aproape un mileniu, cu reguli extrem de rigide și evoluții sinuoase, reglementând procedura chiar mai mult decât aspectele materiale. În timp, dreptul writ-ului, al chartelor și registrelor a dezvoltat o metodă și o disciplină a scrisului de la care sistemele juridice continentale are avea încă multe de preluat.*

Cuvinte cheie: *curte itinerantă, drept scris, habeas corpus, registre formulare, writ, writ executoriu, writ de competență, sigiliu.*

Abstract: *Taking the common law mainly as an unwritten one, represents the error made by countless continental lawyers, yielding profound misunderstandings, along with neglect of some principles and values that ground it for more than a millennium. It is also the source of an overestimation of the written law, whose lack of coherence is usually ignored as well as its non linear development or its separation from the traditional legal culture of the target communities. The most consistent counter-argument is precisely the formulary procedure used, already, for more than a thousand years, with extremely rigid rules and sinuous evolutions, providing more in terms of procedure than of material issues. In the meanwhile, the law of writs, of Charters and registers had developed a method and a writing discipline from which the continental legal systems would have still, lots to learn.*

Key words: *justice in eyre, written law, habeas corpus, formulary registers, writ, executive writ, prerogative writ, seal.*

1. **Introducere** - Un clișeu deosebit de supărător, care domină multe dintre opiniile și chiar lucrările juriștilor de pe continent continuă să considere sistemul *common law* drept unul nescris, tributar tradiției, precedentului judiciar, deci, refractar oricărei fixări, structurări și codificări. Urmează apoi, după caz, fie o desconsiderare a „profunzimii” judecății ori a „certitudinii” unei soluții previzibile, datorate faptului că fiecare judecător pare a reglementa odată cu luarea deciziei; fie, o omagiere necondiționată a virtuților acestui sistem, chiar dacă afirmația nu se bazează pe o cunoaștere temeinică a funcționării lui. De fiecare dată, punctul de pornire este o seculară maladie de a judeca pe celălalt din perspectiva propriului sistem și nu de a încerca să înțelegem resorturile profunde ale celui despre care ne pronunțăm.

* lauravgheorghiu@yahoo.com

În ceea ce ne privește credem că rivalitățile istorice ocultează încă sesizarea unui aspect deosebit de important. În vreme ce pe continent, sistemul de drept (de sorginte romană) a înlocuit cultura juridică tradițională –mai mult sau mai puțin structurată– separând principiile și valorile comunității de setul nou de reguli ce instituiau statele (feudale), sistemul *common law* nu doar că a reușit să rămână alături de noile reguli romane și creștine¹ dar, întărit prin coexistența cu acestea, a generat ulterior o „familie de sisteme juridice”² de tip *common-law*, în întregul Imperiu Britanic, sisteme aflate încă în vigoare. În acest sens, am spune că statul englez s-a constituit adăugînd și împletind tradiții, sintetizînd ceea ce era mai favorabil din fiecare, în timp ce Parlamentul englez e considerat și astăzi – chiar dacă mult mai formal decît în urmă cu cîteva secole – instituția regală (*The Queen in the Parliament*) în postură de legiuitor, reglementînd adică în numele reginei³ și în continuarea tradițiilor⁴.

„Este interesant de remarcat faptul că cele primele norme cunoscute în cadrul tradiției *common-law* au fost deopotrivă sacre și scrise. Tradiția în cauză era una teocratică, regula fiind cea a Zeului reprezentat de rege, iar legea divină era adunată și promulgată într-o formă codificată, scrisă, din cele mai vechi timpuri, colecțiile majore fiind asociate cu domniile lui Aethelbert (602/3), Wihtred și mai ales cu cea a regelui Cnut (1016-1038).”⁵ Ceea ce determină confuzia celor mai mulți analiști continentali este primordialitatea procedurii în fața dreptului material, atît în istoria dreptului englez cît mai ales în modul în care este perceput sistemul de drept. Cîtă vreme romanii au început definirea instituțiilor juridice pornind de la raportul viață-moarte și garanțiile de transmis post-mortem prin faptul proprietății și al succesiunii, „sistemul englez, la originile sale se aplica doar domeniilor create în timpul vieții, pentru că pămîntul (proprietatea asupra pămîntului, n.n.) nu era divizibil (ă) iar proprietatea personală nu avea suficientă importanță pentru a reclama o legislație specială”⁶ Din contră, legislația materială a romanilor li se părea extrem de rigidă și rigidizantă pentru orice

¹ În măsura în care *common-law*-ul timpuriu era oarecum sistematizat într-o formă jurisprudențială coerentă, el a cunoscut influențe intelectuale importante în perioadele sale de formare, din partea creștinismului și a dreptului roman, în timp ce în sensul de grup de norme cutumiare disparate, *common-law* –ul se distingea în primul rînd prin lipsa de accesibilitate, prin obscuritate și formalism.” Peter Goodrich, *Reading the Law*, Oxford, Blackwell, 1986, p. 66-72, cf. Carl F. Stychin, *Legal Method: Text and Materials*, London, Sweet / Maxwell, 1999, pag. 231

² „Un sens mai larg al termenului „common-law” descrie un grup de sisteme juridice înrudite. Sistemul juridic englez a fost exportat în întreaga lume, acolo unde influența britanică a fost dominantă. Sistemele juridice ale SUA și ale țărilor „bătrînelui” Commonwealth sunt toate bazate pe *common-law*-ul englez.”, Carl F. Stychin, *op.cit.*, pag. 226;

³ „În societatea noastră, domnia legii se întemeiază pe două principii gemene; suveranitatea Reginei în Parlament în procesul de legiferare și suveranitatea Curților Reginei în interpretarea și aplicarea legii”, Lord Bridge, 1991, Cauza X v. Morgan-Grampian, cf. Jeffrey Jowell și Dawn Oliver, *The Changing Constitution*, Oxford: Oxford University Press, 2000, pag. 25; Din acest motiv, supremația Parlamentului este definită – de peste un secol drept „suveranitate” a acestuia (A.V. Dicez, *The Law of the Constitution*, 1885 – cf. ibidem), în sensul că „nu există nici o persoană sau grup de persoane care să poată face reguli încălcînd sau derogînd de la actele Parlamentului, sau care să exprime același lucru în alte cuvinte”(ibidem, pag. 27). Ca urmare, în cazul unui conflict de norme, „statutul prevalează în fața deciziei judiciare, decizia judiciară în fața manualului (n.n. a doctrinei), iar manualul în fața cărții neprofesionale”, Percy H. Winfield, *The Chief Sources of English Legal History*, Cambridge, Harvard University Press, 1925, pag. 42.

⁴ „Cum suveranitatea Parlamentului este mai completă în Anglia decît practic, oriunde în lume, s-ar putea crede că rigiditatea doctrinei precedentului, în țara aceasta, nu are nici o importanță practică, deoarece orice soluții ale case-law ar putea fi îndepărtate prin legiferare, dar promovarea unui statut pe probleme de această natură este adesea înecat și dificilă.” Rupert Cross și J.W. Harris, *Precedent in English Law*, 4th ed., Clarendon Press, Oxford, 1991, pp. 3-5, cf. Carl Stychin, *op.cit.*, pag. 228;

⁵ Peter Goodrich, *op.cit.*, în Carl F. Stychin, *op.cit.*, pag. 230;

⁶ Thomas Edward Scrutton, *Roma Law Influence in Chancery, Church, Courts, Admiralty, and Law Merchant*, in „Selected Essays in Anglo-American Legal History, by various authors”, vol.1, Boston, Little, Brown and Co., 1907, pag. 218;

societate în care era aplicată, bazată pe ficțiuni juridice și nu pe realitate.⁷ Acest tip de generalizare era considerată de englezi total inadmisibilă, căci, specificul vieții fiecărui subiect de drept, împreună cu circumstanțele personale, determină o specificitate a speței, deci o abordare diferită, un tip de raționament, valori aparte, în numele cărora urmează a fi luată hotărârea. Aceasta urmează realitatea, și de aceea, reglementarea aspectelor materiale e una hazardată. Materialul este irepetabil, dar procedura, algoritmul trebuie să dea „predictibilitate și consistență procesului de luare a deciziilor”⁸. Urmîndu-i pe teoreticienii englezi putem spune că regula precedentului nu este o matriță de aplicat mecanic și nici după bunul plac al judecătorului, ci un set de reguli de raționament (*rationes decidendi*) formulate în deciziile anterioare și care trebuiesc urmate spre a fi siguri că aspectele identice vor fi decise identic, iar diferitul – diferit. Întocmai cum în dreptul românesc putem vorbi despre „puterea de lucru judecat”, în cel englez se invocă puterea exemplului sub aspect procedural, din deciziile anterioare (*stare decisis*). Nu se preia decizia, ci silogismul și limitele deja statuate. „Sistemul nostru *common-law* constă în aplicarea acelor reguli pe care le derivăm din principiile juridice și precedentele judiciare, la noi combinații de circumstanțe, pentru a obține uniformitate, consistență și certitudine.”⁹ Numai că nu realitatea faptică era cea redusă la uniformitate, ci procedura menită să garanteze echitatea soluției și să-i confere, acesteia, credibilitate. De aceea trebuiau luate toate precauțiile ca procedura să fie clar stipulată și riguros respectată.

Mai mult, în vreme ce dreptul material era unul local, sintetizînd cutumele și valorile engleze, preocuparea pentru reglementarea și controlul strict al procedurii reprezentau eforturile clericilor englezi de a limita influențele dreptului Roman în variantă normandă. Limba oficială a proceselor era franceza veche, cu importante inserții de latină, în timp ce numeroase colecții de norme *common-law* erau deja scrise în engleza veche.¹⁰ Prin urmare, chiar și sub ocupație, clerul englez continua dezvoltarea *common-law*-ului, acceptînd/preluînd doar atît cît să mențină lucrurile într-o notă acceptabilă pentru ambele părți. Pe cale de consecință, introducerea procedurii scrise a avut înainte de toate rol de (de)limitare față de dreptul roman, conducînd foarte repede la constituirea unei adevărate birocrății¹¹ însărcinate cu această operație, iar în plan procesual, la o structurare mai consistentă a procedurii în comparație cu dreptul material. „De fapt, regulile de procedură au fost în trecut de mare importanță în geneza normelor materiale, întrucît sistemul englez de drept, încă din vremurile în care trebuia formulată acțiunea în forma unui *writ* în vigoare, a trecut de la existența unui

⁷ Cf. Idem, pag. 216. Pe acest tip de argumentație se bazează și considerațiile contemporane referitoare la caracterul incomplet al oricărei legiferări materiale, datorită faptului că niciodată, nici un legiuitor nu va putea prevedea toate circumstanțele unei spețe reale. Pentru acest aspect, a se vedea: Jean Tirole, *Incomplete Contracts: Where Do We Stand?*, *Econometrica*, 67, 1999; Oliver Hart și John Moore, *Incomplete Contracts and Renegotiation*, *Econometrica*, 56, 1988; ori Eric Maskin și Jean Tirole, *Unforeseen Contingencies and Incomplete Contracts*, *The Review of Economic Studies*, 66, 1999;

⁸ Peter Goodrich, *op.cit.*, în Carl F. Stychin, *op.cit.*, pag. 232;

⁹ Fragment din motivarea judecătorului Parke în cauza *Mirehouse v. Rennell*, 1833, cf. *Ibidem*;

¹⁰ „Sursele conceptuale ale *common law* pot fi trasate cu o precizie considerabilă, în cadrul monarhiilor anglo-saxone ale perioadei dinaintea cuceririi normande din 1066...E interesant de notat faptul că cele mai timpurii norme din tradiția *common-law* au fost deopotrivă sacre și scrise. Tradiția era una de tip teocratic, norma fiind o normă a divinității reprezentate de rege, iar legea divinității era adunată și promulgată într-o formă codificată, scrisă, încă din vechi timpuri, cele mai importante colecții fiind asociate cu numele lui Aethelbert (602-3), Wihfred, iar cea mai faimoasă cu Regele Cnut (1016-38). Elementul distinctiv al acestor coduri era acela că erau scrise în vernacular în locul latinei.”. Peter Goodrich, *op.cit.*, în Carl F. Stychin, *op.cit.*, pag. 230;

¹¹ „Clericii au dezvoltat și menținut în mod regulat rutina administrativă și formulele consistente, scrise în cuvinte atent selectate”, Harold J. Berman, *Law and Revolution. The Formation of the Western Legal Tradition*, Cambridge, Harvard University Press, 1983, pag. 444; „Știm că la mijlocul secolului al XIII lea, Anglia dispunea de o birocrăție regală operînd rutinier, capabilă să producă sute de documente scrise pe săptămîină.” Andrew H. Hershey, *Justice and Bureaucracy: The English Royal Writ and „1256”*, *The English Historical Review*, vol. 113, 1998, pag. 829;

remediu la stabilirea unui drept.”¹² Oarecum, concluzia ar fi că *la început a fost procedura, apoi dreptul material*¹³.

Prin urmare, a judeca aspectul scris al dreptului englez după nemulțumirile sau orgoliile continentale nu are nimic a face cu o analiză riguroasă a domeniului! Dimpotrivă, luând spre comparație majoritatea sistemelor de drept de pe continent, am spune că acelea au fost nescrise pînă foarte tîrziu, cînd au adoptat – voit ori forțat – un sistem străin. Chiar și Codurile lui Justinian au fost redescoperite tîrziu și au influențat mai cu seamă doctrina și prea puțin (sau deloc) sistemele juridice în cauză. Schimbărilor de putere nu li s-a opus în plan juridic mare lucru. În timp ce Europa scria lucrări de științe ale naturii ori de filosofie, încercînd să definească materia, englezii au lăsat materiei, *dreptul natural la evoluție*, formalizînd raționamentul, procedura, constrîngerile tehnice. Descriind situația din secolul al XIII-lea, Peter Goodrich notează că: „noțiunile de pledoarie orală (*Narrators*) și cea a dreptului nescris au avut o viață scurtă, iar istoria *common-law* este mai mult decît orice, istoria înregistrării și documentării cutumei într-un limbaj profesional și extrem de obscur, acela al francezei juridice (vechi, n.n.), ascuns în rapoarte tehnice și adesea stufoase, inițial cuprinzînd pledoariile (*plea rolls*) apoi argumentele și raționamente (*Anuare*). Sub numeroase aspecte ar fi inadecvat să vorbim despre *common-law* a fi avut vreodată caracter nescris; este doar nescris în sens tehnic de a nu fi „drept scris” (*ius scriptum*) ori legislație.”¹⁴ Iar cea mai consistentă dovadă este tocmai instituția *writ*-ului¹⁵, cu origini acum mai bine de un mileniu, structurînd și susținînd evoluția dreptului englez.

2. Conceptul de *writ* este unul extrem de înșelător pentru aceia care se grăbesc să-l limiteze la un simplu înscris, deoarece *writ*-ul, ca orice cuvînt cu uzanță îndelungată, în special în perioada medievală și în cea renescentistă, trimite spre un complex referențial, cu o dinamică fascinantă și o forță de sinteză tipică epocii. Mai precis, modul în care a fost folosit l-a „încărcat” cu o aură aproape sacramentală, dăruindu-l cu putere nominatoare, procesuală dar și explicativă. Nu doar forma îl indică drept un termen vechi, rămas ca atare în uz, ci și această putere de a semnifica numeroase aspecte, de a trimite la o serie de elemente ce au compus / mai compun procedura¹⁶ engleză/ americană¹⁷. Numai conceptele medievale cu

¹² Carl F. Stychin, *op.cit.*, pag. 227;

¹³ „Remediile juridice, procedura judiciară, acestea sunt temele cu adevărat importante pentru un student. Odată înțelese, cunoașterea dreptului material va veni de la sine. Nu natura drepturilor, ci natura *writ*-urilor, trebuie să fie tema sa.”, F. W. Maitland, *The History of the Register of Original Writs*, Harvard Law Review, vol. 3, no.3, 1889, pag. 97;

¹⁴ Peter Goodrich, *op.cit.*, în Carl F. Stychin, *op.cit.*, pag. 231;

¹⁵ „*Writ*-urile sunt fundamentele de care depinde întregul drept” Sir Anthony Fitzherbert, *Natura Brevium*, 1534, cf. J.H.Baker, *An Introduction to English Legal History*, London, Boston, Dublin: Butterworths, 1990, pag. 67;

¹⁶ Nu distingem, aici, între tipurile de proceduri, deoarece în secolele XII-XVI, dreptul englez nu opera în acești termeni. Distincția între *demand* și *plaint* conține germenii clasificării în drept civil și drept penal, dar, oricum, acești termeni nu apar în doctrină decît mult mai tîrziu. Timp de mai multe secole, procedura s-a dezvoltat în afara acestei ‘perechi terminologice’, ea impunîndu-se doar ca urmare a eforturilor de structurare și simplificare a practicii, a actului de justiție.

¹⁷ În acest paragraf vom face referiri doar la dreptul englez, datorită faptului că identitatea și structura instituției numită *writ* s-au format în spațiul culturii engleze, înainte ca teritoriul – astăzi ale SUA – să fi devenit colonii ale Londrei. Practic, tot acest paragraf este centrat pe perioada ‘pre-clasică’ și pe cea ‘clasică’ a *writ*-ului, anume pe epoca de mare flexibilitate materială susținută de o puternică încărcătură sacră, dată de prezența *sine qua non* a sigiliului regal, respectiv pe etapa de sistematizare a dreptului englez, caracterizabilă printr-o mai mare rigiditate formulată a *writ*-urilor, dublată însă de multiplicarea acestora precum și de începuturile timide dar ireversibile ale secularizării instituției în cauză. În momentul realizării Constituției SUA, acest proces era – în mare parte încheiat – modificări semnificative survenind, mai cu seamă, în latura faptic procesuală. Cu toate acestea, istoria *writ*-urilor rămîne una fascinantă, care merită, cu prisosință, studii aprofundate. Profesorul F. W. Maitland a

încercătură metafizică au reușit să devină atât de cuprinzătoare, pe urmele expresiilor antice înzestrate cu funcții mitice; a acelor formule (adevărate *mantră*) care, prin simpla lor pronunțare, reglementau procedura de urmat, atitudinea, conținutul ‚material’ al regulii dar și, dincolo de acesta și cu mult mai importantă decât el, invocația adresată zeilor. *Writ-ul* a menținut mare parte din această putere datorită faptului că provenea de la rege – fie direct, fie prin efectul sigiliului – într-o perioadă în care regele preluase deja, cel puțin în spațiul englez, o mare parte din transcendentalitatea unui zeu. Am spune că *writ-ul* este o formă medievală a formulilor sacerdotale, datorită evoluției sale ca ‚remediu specializat’ pentru fiecare speță în parte, dotat cu un anume text și cu condiții de valabilitate foarte strict definite¹⁸. Practic, prin *writ*, cultura juridică engleză a ieșit din antichitate, a traversat numeroase transformări profunde ale mentalității, normelor, valorilor și a ajuns la finele secolului XX, când (în 1999¹⁹) a ‚actualizat’ numele ‚bătrânei’ instituții, în ‚*claim form*’, traductibil în limba română prin formular de plângere (chemare în judecată). Dincolo de modificările succesive ale concepțiilor despre drept și drepturi, dincolo de înnoirile aduse organizării curților și a judecării propriu-zise, *writ-ul* a rămas coloana vertebrală a dreptului englez, structurând un întreg mod de gândire, argumentare, încadrare juridică. Întocmai precum tămăduitorii antici memorau întregi formule menite a remedia o problemă sau alta, educația juridică engleză a constatat în înțelegerea și memorarea *writ-urilor* fără de care actul de justiție devenise imposibil. „Instituțiile procedurale au precedat dreptul material, așa cum este el, astăzi, înțeles. Principiile *common law* nu au fost constituite în abstract, ci s-au dezvoltat în jurul formelor (n.n. procedurilor) prin care era centralizată și administrată justiția de către curțile regale. A existat un drept al *writ-urilor* înainte să fi existat un drept al proprietății sau al contractelor ori delictelor.”²⁰

Sub acest aspect, *writ-ul* reprezenta actul prin care era început un proces. Trebuie menționat că „începutul” ca și „procesul” sunt termeni folosiți în sensul lor cel mai larg. *Writ* însemnând „*to commence a case*”²¹ / a începe un caz/ a pune în mișcare o anumită procedură - trimite la întreaga procedură de depunere a cererii, de citare, chiar dacă – de cele mai multe ori, ziua judecării putea întârzia ani buni după redactarea *writ-ului*, datorită organizării itinerante și discontinue a curții regale.. În termenii noștri, am spune, mai curând că un *writ* reprezenta *posibilitatea unei judecări*, actul de sesizare a curții regale, fără de care, nici un caz nu putea intra pe rolul acesteia²². Pe de altă parte, orice reclamant avea soluția alternativă a curților locale, *private courts*, judecând, multă vreme după obiceiul locului sau, mai simplu, după conștiința celor ce formau completul în acel moment, oameni liberi, cavaleri ori seniori. Avantajul era acela al celerității și al evitării unor lungi și costisitoare etape ce constituiau procedura regală. Specificul locului în care trăia, al familiarității cu ceilalți, putea fi, de multe ori, decisiv. În aceste curți nu era nevoie de nici un înscris pentru a deschide un caz și simpla prezență a reclamantului care își susținea singur cauza era suficientă pentru soluționarea celor mai multe plângeri. Cu toate acestea, erau cazuri în care nevoia de obiectivitate, de putere străină locului preleva iar costurile deveneau o simplă formalitate pentru cei ce doreau o

realizat, la finele secolului al XIX –lea, cel mai sistematic studiu de pînă acum, în urma unei cercetări extrem de laborioase în bibliotecile și arhivele universitare, ecleziastice și ale administrației engleze.

¹⁸ „*Writ-ul* funcționa ca un permis dat reclamantilor, pentru tipul de justiție pentru care au plătit, existând diferite tipuri de permise pentru diferite scopuri.”, J.H.Baker, *op.cit.*, pag. 64;

¹⁹ Cf. Denis Keenan, *Smith & Keenan's English Law*, 13th ed., London, Longman, 2001, pag. xv: In anul 1999 a avut loc ‚reforma’ englezei juridice, înlocuindu-se termenii latini cu expresii din engleza contemporană vorbită;

²⁰ J. H. Baker, *op.cit.*, pag. 63;

²¹ Denis Keenan, *idem*;

²² „Nimeni nu poate deschide o acțiune fără un *writ*, de vreme ce fără *writ* pârâtul nu e ținut să răspundă”, Glanvill, *The Treatise on the Laws and Customs of the Realm of England*, (1180), London, 1965, citat de Andrew H.Hershey, *op.cit.*, pag. 830;

soluție independentă de *parti-pris-urile* domeniului ori de interpretările tendențioase ce însoțesc mai cu seamă cazurile legate de proprietatea asupra pământului ori de vreo crimă..

2.1. Costuri și riscuri ale obținerii unui writ La început, curtea regală era itinerantă²³ (*justice in eyre*, ‚eyre’ desemnând traducerea în engleză a termenului latinesc *iter* de la care s-a format, itinerant²⁴). Aceasta ajungea într-o anumită regiune doar o dată pe an, pentru o perioadă uneori destul de scurtă, ori, chiar mai rar²⁵. Dacă, dintr-un motiv sau altul, judecata nu putea avea loc în acel timp – cel mai des întâlnit caz fiind acela al absenței pârâtului – următorul termen putea fi doar la următoarea venire a curții, adică peste un an ori chiar mai mulți. Apoi, dacă nici astfel, reclamantul nu reușea să-și obțină dreptatea (cazurile de amânări, deseori neîntemeiate, ori de lipsa de comunicare între curte, șerif și reclamat, neglijența șerifilor în a notifica părțile), cauza era decăzută de pe rol și întreaga procedură trebuia luată de la început. În anumite cazuri, prin plata unei taxe către vistieria regală, cauza putea fi preluată și soluționată de curte și în altă regiune²⁶, implicând, însă deplasarea ambelor părți până în acel loc, care nu întotdeauna era unul apropiat. Iar costurile nu erau la îndemâna oricui. Exista și o taxă pentru celeritate și justă decizie în acord cu normele²⁷. Conform Magna Charta, regele nu putea ‚vinde’ dreptatea și astfel, scopul declarat al taxei îl reprezenta judecarea în timp mai scurt. Dacă însă, o cauză a fost judecată de o curte locală – pronunțarea acesteia fiind subînțeleasă - devenea destul de greu, deseori imposibil, ca aceeași cauză să fie rejudecată de către curtea regală. „Motivul este acela că aceste curți regale, au fost la început *instanțe excepționale*, chiar dacă în scurt timp au devenit curți ordinare și regulate. Regele nu realiza controlul asupra sistemului tradițional, ci oferea propria sa judecată, nouă și distinctă. Această justiție alternativă constituia o *favoare* înainte să fi devenit un drept.”²⁸

Henry al II-lea²⁹ a decis că întregul sistem de drept englez trebuia reformat și și-a lăsat amprenta deopotrivă în dreptul procesual cât și în cel material. Dorind unificarea și modernizarea jurisdicției, a adus numeroase modificări curților itinerante, reorganizând întreaga lor funcționare, structură și arie de competențe. Pentru început, a fixat un traseu ferm pentru un număr de curți care aveau ca obiect audierea tuturor cauzelor supuse judecării prin *writ-ul* regal. Numărul și tipul cauzelor ce le erau încredințate a scăzut continuu în favoarea curții de la Westminster, care, treptat a devenit o curte permanentă (1180), cu sediu fix și un ciclu de patru sesiuni anuale, riguros organizat. Acumularea treptată de experiență, competențe și prestanță a dus, în cele din urmă, la abandonarea definitivă a curților itinerante în anul 1348³⁰ și la modernizarea sistemului de drept. De o parte, s-a realizat unificarea normelor, a procedurilor, a limbajului specific dar s-au creat și mecanismele centralizării justiției sub conducerea regelui și/ sau a cancelariei sale. Aceasta din urmă ajunge să dețină și să controleze monopolul condițiilor de validitate a *writ-urilor*, evoluția normelor, a procedurii și, nu în ultimul rând, chiar a accesului în justiție, atunci când una dintre părți se afla în cercul

²³ „Cancelaria regală nu era o instituție localizată într-un punct fix, ci mai curând un corp peripatetic de bărbați și echipament de scris și sigilat, care urma gospodăria regelui. Astfel, pentru a începe procesul de obținere a unui *writ*, trebuia să cunoști pe unde se afla regele.”, Andrew H.Hershey, *op.cit.*, pag. 831;

²⁴ Cf. Harold Berman, *op.cit.*, pag. 444;

²⁵ „În întreaga Anglie, de exemplu, între 1250 și 1252 au fost vizitate de *eyre* doar șapte districte. În timpul domniei lui Henry III intervalele între *eyre* au fost apreciabile, până și pentru un district accesibil și populat precum Surrey; acestea s-au desfășurat doar în 1218-19; 1229; 1235; 1241; 1248; 1255; 1262-63 și 1271: D. Crook, *Records of the General Eyre*, London, 1982, în Andrew H.Hershey, *op.cit.*, pag. 834;

²⁶ J. H. Baker, *op. cit.*, pag. 64;

²⁷ Richard Fitz Neal, *Dialogus de Scaccario*, ed. C. Johnson, Oxford, 1983, p. 120, citat de Andrew H.Hershey, *op.cit.*, pag.835;

²⁸ J. H. Baker, *op. cit.*, pag. 64;

²⁹ Cf. Harold Berman, *op.cit.*, pag. 444;

³⁰ Andrew H.Hershey, *op.cit.*, pag. 850;

protejaților monarhului „Rudele apropiate ale regelui și curtenii obțineau orice *writ* doreau, chiar împotriva procedurilor stabilite de către cancelarie. Birocrația regală a fost, astfel, făcută să opereze în dezavantajul celor mulți și doar în avantajul câtorva.”³¹ Acesta a fost și motivul de bază al promovării *Prevederilor de la Oxford*, în 1258, urmărind descentralizarea justiției și, astfel, oferirea de competențe reale curților locale. În ceea ce ne interesează aici, putem nota înlocuirea *writ-ului* cu o procedură orală, numită *querrela*, eliminarea taxelor de obținere a înscrisului, a costurilor cu deplasarea ori cu consultanța, sporirea accesibilității la actul de justiție. Sistemul a funcționat pînă la abolirea curților itinerante, cînd o altă reformă a justiției avea să înlocuiască numeroase proceduri și norme. Pe de altă parte, statul a avut nevoie de centralizare și monopol în anumite sfere astfel încît să-și realizeze tocmai identitatea sa de stat modern sub aspectul suveranității interne și a impulsionează unificarea vocabularului și a imaginarului juridic al vremii. În tot acest proces, *writ-ul* a constituit arma principală prin care a fost controlat accesul la justiție, respectiv prin care au fost descurajate numeroase categorii de știutori de carte în a mai redacta cereri ori a acorda consultanță indivizilor, acestea devenind competențe exclusive ale celor de la curte, deci ale unor funcționari controlați și controlabili³².

Ca urmare, *writ-ul* – departe de a fi o simplă chemare în judecată – reprezenta o instituție, complexă, cu norme de validitate și sancțiuni severe pentru cea mai mică neconcordanță. De aceea, inovațiile nu erau bine venite, dimpotrivă, cei care redactau astfel de documente avînd grijă să respecte cât mai în detaliu condițiile formale. Pe de-o parte, atunci cînd nici o formulă deja utilizată nu corespundea cauzei, trebuia cerută aprobarea pentru producerea uneia noi cu valoare juridică. Această aprobare trebuia să vină de la curtea regală, uneori chiar de la rege însuși. Drept urmare, era deseori mai simplu să incluzi cauza într-o formulă deja existentă decât să parcurgi lungul drum spre atestarea uneia noi. Dar, problema era că atunci cînd *writ-ul* nu putea susține cererea reală a reclamantului, acesta pierdea tot procesul, fiind obligat să o ia de la început, adică să obțină un nou *writ*, înainte de toate. Constatăm astfel cum, fără a fi impusă explicit, unificarea – și, odată cu ea – simplificarea, au forțat realitatea să intre într-un canon structural, procesual, conferind eficacitate și vizibilitate unui număr tot mai restrîns de formule redactate într-o formă deloc flexibilă. Ori, curțile regale, încununat cu competențe – deseori – exclusive, încep să facă uz de toate mijloacele de a întîrzia o acțiune, de a amîna sau complica o procedură, de a nu oferi toate informațiile utile, tocmai spre a împinge lucrurile în desuetudine și a provoca astfel, încasarea unor taxe suplimentare, fie pe cale oficială, rezultată din deschiderea unui nou proces, fie prin căile specifice ale mitei și jocului de influență, menit a le spori importanța și, astfel, caracterul de instituție de neînlocuit, în cadrul curții regale.

Putem nota astfel că obținerea unui *writ* nu era o operațiune simplă, nici accesibilă oricui. În primul rînd, era problema de cunoaștere a scrierii. *Writ-ul*, după cum îi spune numele, trebuia în mod obligatoriu realizat în formă scrisă, ceea ce, multă vreme nu a fost de competența oricărui reclamant. Aceasta înseamnă că cel în cauză trebuia fie să cunoască alfabetul dar și regulile ce guvernau sistemul *writ-ului* fie să angajeze un om cu carte, precum preotul satului sau pe cineva din curtea lordului de care aparținea, amplificînd, astfel, costurile rîvnitului pergament. Numai celor foarte săraci li se oferea șansa unui *writ* gratuit! Odată cu centralizarea justiției, competența scrierii acestor *writ-uri* se restrînge la membrii curților regale, conducînd, cum e și firesc la o nouă creștere a prețului. Desigur, atunci cînd persoana nu era destul de importantă ori, cînd pe lângă taxa oficială nu era în măsură să sporească prețul pentru înscris, se apela la ucenicii membrilor curților. Dincolo de faptul că

³¹ Idem, pp. 842-842;

³² “Efectul net al instituționalizării *writ-ului* a fost întărirea și centralizarea nu doar a justiției regale dar a puterii regale în general”, Andrew Hershey, *op.cit.*, pag. 830;

pregătirea lor juridică reprezenta tocmai memorarea formulelor deja consacrate, lipsa de experiență putea duce la formulare greșite ori chiar la alegerea unei formule (azi am spune unei „încadrări juridice”) nepotrivite. Prin urmare, justițiabilul avea de ales între un maestru pe care trebuia să-l plătească scump și un discipol care putea rata totul, obligându-l pe reclamant să ia procesul de la început. „Persoana care avea nevoie de un *writ* putea avea sau nu șansa de a consulta unul dintre clericii seniori ai cancelariei, numiți *preceptores* pentru a-i prezenta detaliile plângerii sale, obținând astfel, sfatul necesar al unui expert cu privire la ce *writ* să obțină.”³³ Ca urmare, era posibil ca el să facă toate demersurile posibile dar să obțină un formular total inutil cauzei sale.

O altă sursă de risc venea tocmai de la diverși „sfătuitori” neavizați ori, voit neinformați, care îi îndemneau să facă tot felul de eforturi colaterale cauzei, spre a-i descuraja și a oferi timp celeilalte părți. Acestea au fost situațiile unor *malicious writ*, anume fie prin promovarea unor acțiuni neconforme cu realitatea, fie prin obținerea unor *writ-uri* false ori falsificarea celor originale – câtă vreme nu era nevoie de deplasarea personală la Westminster spre a intra în posesia înscrisului. Modificarea ori deschiderea greșită a sigiliului, deteriorarea pergamentului ori, prezentarea unor detalii neconforme puteau anula șansele unei cauze pentru un timp lung ori, poate pentru totdeauna. Și nu puțini au fost cei ce au abuzat de încrederea justițiabililor cinstiți dar lipsiți de venituri suficiente și o bună cunoaștere a *writ-urilor* spre a face ei înșiși ceea ce așteptau de la acești falsificatori de meserie.

Uneori, bibliotecile mănăstirilor și ale bisericilor dețineau registre cu *writ-urile* corecte, care fuseseră deja judecate (un fel de ghiduri de bune practici), lăsând la îndemâna doritorilor posibilitatea de a le consulta și a alege în cunoștință de cauză. Dar, accesul la acestea era îngreunat de canoanele bisericesti, iar valoarea inestimabilă a registrelor îi determina pe preoți să ceară taxe uneori, mari și să restricționeze consultarea acestor surse.

Ca urmare, accesul la justiție era, teoretic, nelimitat, oricine putând obține un *writ*, dar, datorită piedicilor puse în calea obținerii aceluia formular care corespundea cel mai bine cauzei și dotării lui cu toate elementele care-i asigurau validitatea, practica era departe de a urma declarațiile atrăgătoare din legislația în vigoare. Dimpotrivă, tocmai supraviețuirea îndelungată a curților locale ori a metodelor tradiționale de administrare locală a justiției, arată că numeroși reclamanți alegeau această cale. Suntem în secolul al XIII-lea englez, deja în fața dilemei atât de actuale și astăzi: modernizare cu prețul rigidizării (sic!) și al complicării procedurilor sau descentralizare și libertate cu prețul unei justiții neuniforme?

2.2. Caracteristicile formale (de validitate) ale writ-ului Asemeni oricărei instituții vechi dar fundamentale într-o societate, *writ-ul* începe prin a cunoaște forme variate și o nelimitată adaptabilitate, spre a trece apoi, spre forme tot mai fixe, spre simplificări, sistematizări, clasificări și reglementări care, pe seama pierderii accesibilității și flexibilității, i-au conferit rigoare, prestanță și eficacitate. Până la urmă, procedura prin care se putea începe un proces nu rămâne importantă doar în sine, ca subiect de cercetare al juriștilor, ci, prin elementele implicate – care variază mult de la o epocă la alta – el reprezintă unul din pilonii cheie de înțelegere a modului de constituire a mentalității și filosofiei de viață în sudul insulei. În termeni contemporani, am putea întreba cât este conservatorism în evoluția *writ-ului* și cât inovație, pragmatism, empirism? „Conform lui Bracton existau atâtea formule *writ* câte tipuri de acțiune și până în secolul al XIII-lea noi forme puteau fi schițate odată ce era nevoie de ele.”³⁴ Fiecare formă reprezenta reflectarea cât mai exactă a cauzei unui anumit reclamant,

³³ Andrew Hershey, *op.cit.*, pag. 836;

³⁴ J.H.Baker, *op.cit.*, pag. 65; Trimiterea pe care o realizează autorul la Bracton se referă la tratatul acestuia, intitulat *De legibus (et Consuetudinibus Angliae)*, tratatul (re)editat de G.F. Woodbine, 4 volume, Cambridge, Massachusets, 1968-1977;

urmărind să-i susțină cât mai bine argumentele și, prin acestea, cererea de fond. Odată dovedită eficacitatea unei formule, ea a generat, pe de-o parte, sentimentul siguranței, pe de alta, reținerea în a utiliza formule care nu au adus câștig de cauză ori, au creat probleme. Nevoia de simplificare a procedurii și de urmare a unor căi deja acceptate de curte a reușit să învingă libertatea de formulare a oricărei cereri și a impus, treptat, valoarea precedentului³⁵ precum și un număr tot mai bine definit de formule fixe. Cum majoritatea știutorilor de carte erau preoții și călugării, ei încep să întocmească primele registre cu aceste formule, spre a le avea la îndemână ori de câte ori erau în situația de a redacta un *writ* ori de a sfătui pe cineva cu privire la calea de urmat. Prima ediție publicată a apărut în 1531, dar, așa cum au arătat îndeosebi studiile profesorului F. W. Maitland, registre mănăstirești au existat cu mult înainte, urmând Codul lui Justinian sau Tratatul lui Glanvill ori, pur și simplu, tratatele de logică medievală. În mare măsură, organizarea bisericii catolice, precum și instituția papalității au constituit modele urmate îndeaproape de clericii englezi.

Una dintre lecțiile principale ale vremii era aceea că o soluție ce s-a dovedit utilă/ bună nu trebuie modificată, ci, dimpotrivă, trebuia adaptată realitatea la acea soluție, așa cum deviația trebuie adusă la drumul optim. Prin urmare, pe măsură ce un număr de *writ-uri* câștigă încredere și se dovedesc a fi corecte, tendința este aceea de a le urma și de a genera tot mai multe piedici în calea apariției altora noi. Locul dezvoltării nelimitate a dreptului englez este luat de o evoluție sistemică, realizată cu conștiința ordinii și a nevoii de clarificare. Pe de altă parte, această muncă își va cere prețul, accesul la un *writ* – deși, legal, era liber, gratuit și garantat tuturor locuitorilor Angliei – acest acces presupunea un serviciu, pentru care se percepea o taxă din ce în ce mai mare. Sigur, teoretic, orice putea redacta un astfel de formular (la începuturi), dar el nu era înzestrat cu eficacitate juridică decât după ce dobânda câteva însemne. Cum acestea reprezintă monopoluri ale curții regale, nefiind la îndemâna oricui, foarte puțini oameni (chiar știutori de carte și de drept) puteau evita plata taxei și urmarea procedurii consacrate. Cel mai vizibil dintre toate semnele era Marele Sigiliu, aflat în cancelaria regală, sigiliu care înnobila documentul cu simbolul regalității, adică al (vecinătății cu) sacralitatea, marcând acceptarea cauzei pentru o judecată obiectivă, indubitabilă, definitivă. Atunci când dimensiunile pergamentului nu permiteau inserarea întregului sigiliu, o anumită parte a sa era considerată suficientă, cu condiția de a nu putea fi falsificată. Cel mai elocvent indiciu în acest sens era plasarea sigiliului în așa fel încât deschiderea pergamentului să nu se poată face fără distrugerea însemnului, semnalând destinatarului faptul de a se afla în posesia textului autentic sau a unei posibile fraude. „Uneori, nu doar aspectele de tehnicitate juridică ori informație factuală ale unei cauze puteau anula un *writ*: chiar și aspectul fizic trebuia să fie conform cu standardele recunoscute.” *Writ-ul* regal nu trebuia să conțină nici o neregularitate și nici o eroare, notează Bracton. Caligrafia sau calitatea pergamentului ori a cernelii puteau constitui indicii, în timp ce ștersăturile și modificările erau semne clare determinând îndoiala cu privire la autenticitatea *writ-ului* și, deci, la validitatea sa.”³⁶

În concluzie, forma fixă, devenită rigidă, un anumit tip de scriere, pergament, sigiliu, marchează transformările formale ale *writ-ului*, de la diversitatea izomorfă celei naturale, până în pragul categorializării (de tip aristotelic), acolo unde rolul de criteriu de validitate îl va împărți cu aspectul material al înscrisului. Odată cu instituționalizarea registrelor de *writ-uri* prin tipărirea și multiplicarea lor, alegerea formulei devine mai importantă decât elementele exterioare (încă valabile, dar în declin vizibil spre un statut secundar). În plus, evoluția formulelor însele mărturisește evoluția instituțiilor dreptului englez, fie prin multiplicarea variantelor unei instituții odată cu apariția unor noi tipuri de raporturi juridice,

³⁵ “Odată ce un *writ* a devenit act juridic, el acționează ca precedent pentru (cauzele) viitoare, (înregistrându-se) rețineri în a schimba formula de vreme ce s-a dovedit utilă.”, J.H.Baker, idem;

³⁶ Andrew H. Hershey, *op.cit.*, pag. 838;

fie prin căderea în desuetudine a multor *writ-uri*, ca urmare a dispariției tipului de cauză pentru care fuseseră realizate.

„După 1833 a existat doar un singur tip de *writ* original în care reclamantul completa elementele specifice (cauzei sale) într-un format stereotip.”³⁷ Chiar rolul șerifului de a intermedia între părți și a transmite *writ-ul* drept chemare în judecată a fost anulat, actele fiind transmise de fiecare parte, celeilalte, într-un anumit interval de timp. „Sistemul *writ-urilor* a fost abolit treptat între 1832 și 1873, (prin dispariția lor, unul câte unul).”³⁸ Cu toate acestea, anumite *writ-uri* au mai fost realizate încă aproape un secol, pentru cauze mai speciale. „Ultimul *writ* original realizat în numele reginei a fost realizat în 2 iunie 1980”³⁹ Cu acea ocazie s-a considerat că referința regală poate provoca interpretări subiective nefirești într-un context procesual, influențând negativ una dintre părți, avocatul ori judecătorul. Practic, societatea engleză a trecut ea însăși de la considerarea regelui drept o instituție implicată direct în guvernarea țării ori în realizarea justiției, la regalitate drept simbol. În termenii lui Volkoff din celebrul său eseu asupra regalității, în Anglia s-a trecut treptat de la monarhie la regalitate. „Monarhia este un sistem de guvernare, în care un singur om conduce. Nimic mai mult... Regalitatea poate conține o doză mai mică sau mai mare de monarhie... Regalitatea este îngădită prin definiție, pentru că ea este un organism viu... nu este o idee: ea este o viață, ea este viața.”⁴⁰ A insera o cauză oarecare în cadrul atât de larg și încărcat de semnificații cum este cel al referinței la regină este în măsură a muta accentul de pe problemele supuse judecării – dar efemere în raport cu regalitatea⁴¹ – pe probleme mai consistente la testul timpului, tocmai prin schimbarea orizontului de referință. De aceea, treburile mundane trebuiau, desigur, separate de aspectele simbolice, identitare, mitice.

„Ceea ce constituie azi, începutul unei proceduri, deși se numește *writ*, este, de fapt, o simplă înștiințare de a se prezenta.”⁴² Secularizarea vieții în Anglia a sărăcit *writ-ul* de componenta sa cea mai importantă – aceea de a opera ca o chemare din partea regelui, mutând instituția pe care o desemna în spațiul pur birocratic. Așa a putut să-și piardă și diversitatea de conținut, până la a deveni un simplu formular. Pe de altă parte, ceea ce a stat în definiția multiseculară a *writ-ului* constituie astăzi baza diferitelor ramuri⁴³ ale dreptului englez și structura logică a procedurii jurisdicționale. Urmându-l pe Andrew Hershey⁴⁴, putem concluziona că, dincolo de toate piedicile, costurile și, uneori, limitele sistemului de *writ*, acesta a avut următoarele două merite:

- a. a obligat reclamantul să-și formuleze clar problema pe care urmărea să o rezolve;
- b. a asigurat cadrul de soluționare a cererii, prin obligarea pârâtului la un răspuns/ o reacție / o confesiune realizată direct, prin prezența sa în persoană, înlăturând dubiile și clarificând situația fără drept de apel. El era astfel, apărat de riscul de a spune mai mult decât presupunea întrebarea, dar nu mai putea evita răspunderea pentru aspectul punctual ridicat în *writ*.

³⁷ J.H.Baker, *op.cit.*, pag. 67;

³⁸ Andrew H. Hershey, *op.cit.*, pag. 850;

³⁹ J.H.Baker, *op.cit.*, pag. 81;

⁴⁰ Vladimir Volkoff, *Despre rege*, (1987, Julliard L' Age d'Homme), București, Ed. Anastasia, f.a., pp. 7, 8, 85;

⁴¹ „Regina este ceea ce este Marea Britanie” - a răspuns un ‚supus’ la un sondaj ce urmărea viabilitatea monarhiei britanice în ziua de azi, cf. Michael Billig, *Talking of the Royal Family*, 1992, Routledge, London and New York, pag. 33, („*The Queen is what Britain is!*”); „Fără familia regală, am fi un alt stat al Americii; (națiunea) britanică ar fi precum alte națiuni; „noi” am fi străini de noi înșine”, *idem*, pag. 35; “Cred că este ceva ce face această țară (una) specială”, *idem*, pag. 30;

⁴² J.H.Baker, *op.cit.*, pag. 81;

⁴³ “Clasificarea *writ-urilor* a reprezentat mai mult decât un aranjament convenabil pentru realizarea de referințe; a fost o clasificare a acțiunilor, și, în cursul timpului, o hartă a elementelor materiale de bază ale *common law*.”, J.H.Baker, *op.cit.*, pag. 66;

⁴⁴ Andrew H. Hershey, *op.cit.*, pag. 851;

Am putea nota astfel, un început al dreptului de a nu te autoincrimina; elementele structurale ale pragmatismului englez, prin soluționarea definitivă a unei probleme, evitând eventualele aspecte conexe – care ar fi putut face obiectul unui nou *writ*, dacă una dintre părți ar fi considerat necesar. Dar, mai presus de orice, sistemul *writ-urilor* a continuat tradiția logicii medievale a încadrării realității în categorii, genuri și specii, generând logica juridică ce întemeiază *common law-ul* și îl face, uneori, atât de diferit de labirinturile sistemelor continentale de drept.

2.3. Tipuri de writ-uri Am arătat deja, faptul că, la sfârșitul perioadei medievale, fiecare acțiune stătea la originea unui *writ* specific, oglindind datele concrete ale cauzei supuse judecării. Multiplicarea motivelor și a subiecților ce se adresau justiției a condus la o, specializare' a *writ-urilor*, presupunând modificări atât la nivelul formei lor cât mai ales a procedurii pe care o reclamau. Primele forme de *writ-uri* cunoscute au fost cele **executorii**, anume *writ-uri* prin care regele comanda cuiva să facă / să nu mai facă un lucru anume. Aceste înscrisuri instituiau o obligație din momentul eliberării lor, iar cel cărui i se adresau era obligat să o ducă la îndeplinire de îndată. „În timpul lui Wilhelm Cuceritorul și al urmașilor lui, unul dintre instrumentele de bază ale administrației regale era emiterea de *writ-uri* regale comandând conților, baronilor episcopilor, stareților, șerifilor și altor persoane să repare un prejudiciu care a intrat în atenția regelui: să „înapoieze moșia M lui John de Styles”, „să înapoieze în cel mai scurt timp starețului, ceea ce în mod just îi datorează ca (fiind luat cu) împrumut.”⁴⁵ Cele mai multe astfel de *executive writs* au cunoscut numeroase transformări în substanța lor, generând instituțiile dreptului material, de azi. Altele, foarte puține, și-au păstrat în mare parte forma inițială, dar mai ales scopul, întemeind dreptul procedural.

Datorită riscului de a ,repara' un prejudiciu cauzând un altul, s-a simțit ulterior nevoia introducerii unei clauze opționale, prin care pârâtul putea decide ca, în locul executării ordinului, să se înfățișeze în fața regelui și să prezinte propria înțelegere a evenimentelor, împreună cu motivele care au stat la baza comportamentului său. Această, *or else'* clauză a transformat – în secolul al XII-lea - medievalele ordine executorii în ***writ-uri originale***, adică în înscrisuri provenind de la rege dar menite unui cadru jurisdicțional. Ele se vor distinge, în scurt timp, de cele **judiciare** (*judicial writs*), care proveneau de la curte, odată ce judecata a fost încheiată, precum și de cele de **competență** (*prerogative writs*), delimitând competența materială a diferitelor curți, dar și a șerifilor, în raport cu tipurile de acțiuni.

A. Writ-urile originale au evoluat continuu, eliminând posibilitatea de opțiune între de a executa și a da explicații, orientând judecata spre curte (practic, „depersonalizând judecata” care trece din rândul prerogativelor exclusiv regale, spre un complet (de nobili, cavaleri, episcopi, mai târziu specialiști în drept), chiar dacă acesta este încă sub autoritatea monarhului. Harold Berman numește această reformă a lui Henry II, „judiciarizarea *writ-urilor*”, adică procesul prin care „writ-ul regal se transformă din comanda ,Fă așa și așa', în ,somație să vină în fața judecătorilor mei pentru a lămuri problema în dispută – având acest *writ* asupra sa.”⁴⁶ De multe ori, un grup de vecini era chemat (prin intermediul șerifului) spre a depune mărturie, de față atât cu regele cât și cu pârâtul și a înlătura orice urmă de îndoială. Returnarea *writ-ului* reprezenta o formă de control asupra celor ce veneau în fața curții cu privire la faptul că, într-adevăr se aflau acolo ca urmare a deciziei monarhului și îndepliniseră toate cerințele pentru ca judecata să poată avea loc. Desigur, *writ-ul* putea fi ascuns, distrus, dar, odată cu el, se pierdea și șansa de a obține dreptatea, fiind puțin probabil ca la o viitoare sesizare a curții regale, să poate fi eliberat un nou *writ*.

⁴⁵ Harold J. Berman, *op.cit.*, pag. 446;

⁴⁶ *Idem.*, pag. 447;

Având în vedere faptul că *writ-urile* originale sunt cele mai numeroase, se cuvine să aruncăm o privire asupra modului în care erau ele clasificate, chiar dacă această operație nu era, întotdeauna făcută din rațiuni teoretice, ci mai curând, practice. Astfel, *writ-urile* deveneau soluții fie pentru instituirea - recunoașterea unui drept (*assertion of a right*) fie, instrumente de reparare a unui rău, am spune azi, a unui prejudiciu (*a wrong*). Raportul bine⁴⁷/rău a generat perechea *demand/ plaint* ce a subîntins întregul registru al *writ-urilor* originale. Practic, scopul e cel ce determină încadrarea acțiunii, tipul de *writ* și, deci, tipul de prestație a judecătorilor (*justicies* – pentru a cere să se facă ceva, *audias* – pentru a audia o plângere pentru un prejudiciu). Prin urmare, vom distinge între *writ-uri* ce reglementează realizarea unui bine (ca urmare a unui *demand* – cerere) și, *writ-uri* care arată cum se poate repara o daună (ca urmare a unei *plaint* - plângeri).

Orice drept era considerat ceva primordial, deci continuu, ceea ce reclama protejarea lui cu cea mai mare atenție și solemnitate.⁴⁸ Cea mai cunoscută și mai diversă categorie de *assertions of right* au fost *writ-urile praecipae* prin care „șeriful trebuia să-i ceară pârâtului să facă ceea ce cerea reclamantul ori, să vină în fața judecătorilor regali să explice de ce (*ostensusurus quare*) nu face.”⁴⁹ Cum varianta opțională a generat numeroase abuzuri și încălcări tocmai ale drepturilor ce trebuiau protejate prin acest *writ*, *Magna Carta* (1215) a interzis, prin art. 34 folosirea acestei căi, dacă, prin punerea în executare a hotărârii rezultate, se prejudiciază averea unui om liber⁵⁰. Prin urmare, *writ-ul* execuțional devine chemare în judecată, iar dreptul de proprietate nu mai poate fi restabilit decât ca urmare a unei judecăți, având părțile de față, în măsură să-și expună pozițiile. *Writ-urile praecipae* au fost formulate pentru prima dată în 1150, cunoscând, în timp, numeroase specii și, deci, aplicații, în funcție de tipul de proprietate la care se refereau: proprietate asupra pământului (*praecipae in capite*), luciului de apă (*entry in the per and cui*), dota (*advowson*), dezmembrămintele dreptului de proprietate, dar și ‚variante negative’, cum ar fi obligația adresată pârâtului de a nu face nimic care să-l oprească pe reclamant de a se bucura de un bun deținut în coproprietate de cei doi. În concluzie, „toate acțiunile *praecipae* au acest aspect în comun, anume că nu caută compensație pentru o eroare, ci restaurarea unui drept; ele sunt prospective, mai curând decât retrospective, la modul subjonctiv mai mult decât activ (indicativ, n.n.), în prezent și nu în trecut.”⁵¹

O categorie oarecum intermediară este cea referitoare la *petit-uri*, cum ar fi ‚*novel disseisin*’ (recuperarea, cu martori a unei proprietăți trecute ilegal în mâna altuia), respectiv ‚*mort d’ancestor*’ (adică succesiunile). Ele nu se referă la daune, ci la „o anume formă de dezordine”⁵². Remarcăm aici o ușoară nuanță aristotelică, trimitând la concepția lui despre ordinea naturală și nevoia de a ne adapta comportamentul și deciziile în funcție de scopul principal al existenței, anume realizarea ori restabilirea ordinii naturale, prin trecerea de la *privațiunea de formă* la *formă*, adică la atingerea acestui scop.

Writ-urile referitoare la partea de rău a existenței (în termenii vremii), la infracțiuni, (am spune azi), sunt și ele diversificate în funcție de diferitele categorii de ‚rele’. Ceea ce trebuie remarcat este faptul că, în acest caz, nu a existat nici o opțiune, acuzatul fiind obligat

⁴⁷ Este aici un joc de cuvinte, specific limbii engleze, în care ‚right’ înseamnă atât ‚bine’ cât și ‚drept’ al cuiva. El, jocul de cuvinte ne amintește și de vechiul sens românesc al termenului ‚drept’ ca echivalent al ‚binelui’.

⁴⁸ Cf. J.H.Baker, *op.cit.*, pag. 67; Ideea de continuitate poate părea stranie pentru cititorul român, căruia îi amintim faptul că pentru John Locke, ceea ce conta ca realitate indubitabilă, continuă și consistentă era *dreptul de proprietate* și nu proprietatea efectivă asupra unui bun sau drept. Dreptul este cel ce primează, cel ce trebuie reglementat și protejat, în timp ce proprietatea propriu-zisă este un aspect contingent și relativ la persoane

⁴⁹ J.H.Baker, *op.cit.*, pag. 68;

⁵⁰ În acest sens, *Magna Carta* precum și M.T.Clanchy, *Magna Carta, Clause Thirty-Four*, in ‘The English Historical Review’, vol. 79, No. 312, (Jul., 1964), pp. 542-548;

⁵¹ J.H.Baker, *op.cit.*, pag. 69;

⁵² Idem., pag. 70;

să se prezinte în fața curții și să-și explice faptele. Cea mai cunoscută categorie de acest tip a fost *trespass*, un nume straniu pentru știința dreptului, dar care s-a încetățenit grație suportului religios cu care a intrat în uz. El reprezenta traducerea în „franceza vulgară pentru *transgressio* ori *wrongdoing* (a face rău, n.n.). În traducerea din 1525 a Rugăciunii – ‚iartă nouă păcatele noastre’ – cuvântul este folosit deopotrivă pentru *peccatum* (sin, păcat) și *delictum* (*wrong*, rău) din vorbirea vulgară.”⁵³ În această categorie intrau infracțiunile mărunte (furturi de obiecte în valoare mică, crime împotriva stăpânului, soției, atacul armat) care au fost cunoscute sub numele de *felonies*, dar și trădarea, furtul obiectelor de mare valoare: cirezi, castele, pământuri. Aceste *writ-uri* apar în a doua jumătate a secolului al XII-lea și vor fi ‚sistemate’ în același secol. În urma acestui proces, ele nu vor mai putea fi invocate decât în cazuri de jaf armat ori de tulburare ‚a păcii regatului”. Ele vor fi de competența curții regale (fiind, totuși *writ-uri* originale!), în timp ce infracțiunile mărunte vor cădea – cu rare excepții - în competența curților locale.

B. Observăm că forma și, mai ales, funcția *writ-ului* au urmat îndeaproape modificarea rolului monarhului în societate, simultan cu secularizarea și profesionalizarea actului de justiție. Una dintre cele mai importante consecințe a fost apariția *writ-urilor judiciare*, anume a înscrisurilor elaborate de curte în timpul și în folosul derulării procesului: acte de aducere a martorilor, a pârâtului; acte de punere sub urmărire; hotărârile judecătorești adresate șerifului spre ducere la îndeplinire (punere în executare). Acestea au cunoscut, la rândul lor o mare varietate, în funcție de capacitatea șerifilor de a executa obligațiile din *writ*, precum și în raport cu înmulțirea modalităților prin care cei vinovați încercau / și reușeau să se sustragă justiției. Fiecare tip/ ‚generație’ de astfel de *writ-uri* conține o serie de sancțiuni prevăzute pentru cei ce amânau ori ignorau prevederile *writ-ului*, dar mijloacele de punere în practică și control al executării erau, totuși limitate. Ceea ce, probabil, poate părea interesant pentru cercetătorul continental de azi, este faptul că deși obligația era aceeași, exista câte o *judicial writ* pentru fiecare sancțiune posibilă. Necooperarea prin absența de la ședința de judecată putea fi pedepsită de la simpla urmărire prin toate districtele, până la amendă luată din pământul ori recolta celui vinovat, iar în cazurile extreme, la arestare.

Sub aspect formal, trebuie menționat faptul că aceste *writ-uri* poartă denumiri latinești: *common pleas mesne process: capias ad respondendum* (șeriful avea obligația de a-l găsi pe pârît și a-l aduce în siguranță în ziua și la locul judecării); *King's Bench mesne process: latitat* (cu același tip de ordin ca șeriful să-l caute, păstreze în siguranță și să-l aducă pe pârît la data stabilită, după ce pentru primul termen el nu a fost găsit și, deci, nu a venit să răspundă în fața curții pentru acuzațiile ce i-au fost aduse⁵⁴). Spre finele secolului al XIX-lea, denumirile dar și unele forme de *writ-uri* judiciare încep să fie abandonate treptat, după intrarea în vigoare a Codului de procedură civilă – *Common Law Procedure Acts*. Cu toate acestea, unele cazuri rare au apelat la *judicial writs* inclusiv în secolul XX, până când *writ-urile* de toate felurile au dispărut ca instituție juridică în uz.

C. *Writ-urile de competență* – ‚prerogative writs’ apar ca măsură împotriva deciziilor eronate date de numeroase instanțe, în special în virtutea unui exces de interpretare a libertății lor decizionale. Cum, la acea oră, fiecare curte avea posibilitatea de a ‚citi’ norma după cum considera mai oportun și chiar de a o schimba, atunci când cerințele concrete ale spețelor o cereau, au fost semnalate o serie de depășiri ale cadrului firesc de revizuire a legilor înspre o aplicare a lor mai mult subiectivă. ‚Funcția de control al autorității(lor) era privită ca o prerogativă regală și, până în secolul al XVI-lea era în primul rând responsabilitatea

⁵³ J.H.Baker, idem, pag. 71; termenii folosiți în italice sunt astfel preluați de la autor;

⁵⁴ Cf. J. H. Baker, *op.cit.*, pp. 622-623: Appendix I – Specimen Writs (Translations);

consiliului regal.”⁵⁵ Ulterior, parte din control va rămâne în competența curții regale, parte (aspectele politico-administrative) vor trece în sarcina ‚lorzilor locotenenți de districte’ (*lords lieutenants of counties*). Dar, cel puțin sub trei aspecte considerate fundamentale: „tulburarea liniștii în țară, opresiunea asupra indivizilor ori guvernarea defectuoasă”⁵⁶, exista deja un control de legalitate al deciziilor judiciare, bine organizat. Instituționalizarea lui ca și competență de sine stătătoare a unei curți va avea însă un impact enorm asupra evoluției principiilor dreptului englez, dar, mai ales, asupra filosofiei care îi servea drept suport. Este vorba despre principiul „*rule of law*”, care „consideră întregul exercițiu al autorității ca subiect de control al curților ordinare de drept (dar) și conferă subiectului remediul juridic atunci când orice oficial, oricât de puternic, își depășește puterile date lui prin lege”⁵⁷. Desigur, suntem în fața binecunoscutului principiu *nimeni nu e mai presus de lege*, apărut și aplicat deja de atâtea secole în spațiul englez, principiu care a hrănit filosofia libertății indivizilor dar și teoriile legate de separația puterilor, de controlul lor reciproc (*check and balances*) și, nu în ultimul rând, convingerea aproape elementară pentru orice ‚supus al Maiestății Sale” că statul trebuie să servească individul, iar nu să abuzeze de puterile ori loialitatea acestuia. În acest cadru, cel mai cunoscut *prerogative writ* este *habeas corpus*.

„*Writ-ul Habeas corpus* a devenit principalul salvator al libertății personale. De aceea, nu e deloc ironic faptul că scopul său inițial nu era acela de a elibera persoanele din închisoare, ci de a securiza prezența lor în custodie.”⁵⁸ Practic, prin acest înscris, monarhul se asigura că nimeni nu-i va face nici un rău celui acuzat – nici în scop de răzbunare, nici de prevenire a realizării dreptății. Șeriful trebuia, ca funcționar public, să asigure protecția persoanei numite în *writ*, astfel încât ea să poată fi prezentă la judecată iar curtea regală să poată cunoaște împrejurările legale în care individul a fost întemnițat, să decidă în cunoștință de cauză și, mai ales, să decidă cu privire la un om viu, care urma să fie subiectul acelei decizii. Trebuie menționat faptul că revizuirea posibilă care se avea în vedere prin *habeas corpus* nu analiza fondul problemei, aspectele materiale ale vinovăției ori inocenței inculpatului, ci respectarea procedurii penale adecvate. „Curtea regală – The King’s Bench – a dezvoltat *habeas corpus ad subjiciendum* în secolul al XVI-lea pur și simplu pentru a face posibil ca subiecții să modifice arestarea lor neconstituțională de către consiliile private ori de către ofițeri ai statului; se ordona persoanei care deținea un arestat să-l aducă pe acesta (*have the body*) în fața curții împreună cu motivarea detenției sale”⁵⁹.

Desigur, nu orice deținut avea să fie eliberat, dar șansele revizuirii arestării sale erau destul de numeroase. Exceptându-i pe cei ce au comis crime ori trădări ale regelui, orice locuitor al Angliei putea beneficia de acest recurs și își putea obține libertatea, deci demnitatea de om liber al regatului. Așa cum arată spețele celebre, revizuirea – deși posibilă fiind legală – funcționează greoi, adesea oprindu-se în clauze discutabile și interpretări limitative în cazurile de deținuți politici sau asimilabili celor politici. Dar, pentru motive obișnuite și indivizi comuni, *habeas corpus* era o mână întinsă de rege în direcția redobândirii libertății pierdute ilegal. În plan secund, un mod de a arăta curților că nu dețin controlul ultim asupra indivizilor, cauzelor și vieții în regat, iar indivizilor faptul că legea poate fi puternică și obiectivă, în mâna unui rege care dorește *rule of law* în țara sa.

⁵⁵ J.H.Baker, idem, pag. 164;

⁵⁶ Idem, pag. 165;

⁵⁷ Ibidem;

⁵⁸ Idem, pag. 168;

⁵⁹ Ibidem;

3. Concluzie: Numeroase *writ-uri* nu au rezistat timpului, unele fiind asimilate în conținutul altora, altele fiind incompatibile cu evoluția vieții înseși, a relațiilor sociale ori a principiilor care guvernau societatea. Cele mai oneste și bogate mărturii vin din registrele de *writ-uri*, binecunoscutele *De Natura Brevium* - Despre *Writ-uri*. Multe dintre ele datează din epoca medievală⁶⁰, dar o comparație între registre, precum cea sugerată de profesorul F. W. Maitland⁶¹ poate dezvălui cercetătorului înarmat cu răbdare și cu o bună cunoaștere a limbilor latină și franceză medievală, drumul sinuos al *common law*, de la *writ-urile* executorii, de la începuturi, spre diversificarea instituțiilor, îmbogățirea și nuanțarea lor, pînă la sistemul de drept contemporan. Multe au fost păstrate în arhivele mănăstirești, ‚beneficiind’ de note și mențiuni adăugate manual, odată cu copierea lor (tot manuală). În numeroase cazuri, părerea ori experiența celui ce realiza o astfel de copie a registrului trădează ceea ce am numi astăzi dezbaterile doctrinare, chiar dacă întâlnirea autorilor diferitelor poziții a fost și a rămas doar una virtuală, fiind realizată, peste timp, între copiiști care au trăit în secole diferite. De aceea, numeroase *writ-uri* de aplicabilitate locală ori limitată în timp, sau variante ale celor ce au supraviețuit, pot fi găsite doar în unele registre. Cum în cele mai multe cazuri chiar datarea lor este incertă, contextul istoric, administrativ ori, chiar social va fi cel care va arăta perioadele în care un anumit *writ* a putut fi de folos indivizilor aflați în căutarea dreptății.

Odată cu prima tipărire – în timpul domniei lui Henry VIII-lea atât a Registrului *Writ-urilor Originale* cât și a Registrului *Writ-urilor Judiciare* (1531), a început practic sistematizarea acestor înscrisuri, prin diseminarea lor pe întreg cuprinsul regatului într-o singură formă cu un set unic de clauze și reguli ajutătoare. Este posibil ca descoperirea altor registre realizate manual, să aducă la lumină noi detalii ale istoriei dreptului englez, dezvoltat în jurul și prin intermediul acestor înscrisuri. „Ele au reprezentat tocmai scheletul *corpus-ului juris* medieval al englezilor.”⁶² De asemenea, evoluția limbajului juridic englez are aici, cea mai consistentă mărturie. Dar, cel mai interesant aspect este modul în care s-au constituit instituțiile juridice și categoriile care să le grupeze, criteriile și argumentația acestora; modul în care s-a făcut trecerea de la o ordine aleatorie ori utilitară a *writ-urilor* la una logică, și, apoi, la una în funcție de ramurile de drept care tocmai se prefigurau. Poate că, aici, cel mai important aspect este că toate aceste registre încep cu înscrisuri legate de proprietate, așezate chiar înaintea celor ecleziastice. Prin urmare, dacă principiul *rule of law* devenise primordial încă de la sfârșitul Evului Mediu, dreptul de proprietate pare să fi fost perceput ca având o importanță mai mare decât cele ce decurgeau din normele canonice.

Cum *writ-urile* au intrat în istorie, azi fiind utilizat un simplu formular neutru, putem spune că procedura împarte astăzi locul principal cu dreptul material, căruia, în schimb, i-a predat o tradiție și o ‚arhivă’ de aproape un mileniu. Pentru că, pînă la urmă, precedentele nu se pot formula prea diferit de sau făcând abstracție de *writ-uri*, iar cultura engleză este, încă, prea dependentă de *idolii fori* (F.Bacon), care, în cazul nostru, sunt *writ-urile*.

„Am îngropat formele de acțiune, la cumpăna dintre secole, spunea Maitland, dar ele încă ne guvernează din mormintele lor.”⁶³

⁶⁰ „Cel mai timpuriu *Registrum Brevium* pe care l-am văzut... este unul căruia îi putem fixa data precisă, anume 10 Noiembrie 1227.”, F. W. Maitland, *The History of the Register of Original Writs*, in ‘Harvard Law Review’, vol.3, No. 3, 1889, pag. 110;

⁶¹ F. W. Maitland, *The History of the Register of Original Writs*, in ‘Harvard Law Review’, vol.3, No. 3, 1889, pag. 97-115, împreună cu completările autorului (publicate tot în vol. 3 al aceleiași reviste, la pp. 167-179, respectiv 212-225), preluat în *Select Essays in Anglo-American Legal History*, (1907), New York, 1992, vol. 2, pp. 549-596;

⁶² F. W. Maitland, *Materials for English Legal History*, II, in ‘Political Science Quarterly’, vol. 4, No. 4 (Dec., 1889), pag. 637;

⁶³ J.H.Baker, *op.cit.*, pag. 81, trimite la F.W.Maitland, *Forms of Actions*; ‚cumpăna dintre secole’ reprezintă trecerea de la secolul al XIX-lea la secolul XX, n.n.;